

ОТЗЫВ

**зарубежного консультанта - профессор Янчева Светла Димитрова, PhD,
согласно Приказ № 106-Д / 2017, КазНАУ, Алматы**

**на диссертационную работу АБСАТОВОЙ БОТАГОЗ
АЛИАКБАРОВНЫ,**

**на тему «Повышение продуктивности старовозрастных посевов
люцерны с использованием «зеленой технологии» в условиях богары
Южного Казахстана» на соискание доктора философии (PhD) по
специальности «6D080100-Агрономия»**

Диссертационная работа написана на 150 страницах компьютерного набора, состоит из 4-х глав, введения, обзора литературы, климатически особенностей региона, основной части, выводов, списки использованной литературы и приложений.

Выбранная методология исследования соответствует целям и задачам диссертации. Представленные анализы подтверждают умение автора сравнивать различные методологические подходы, обобщать и интерпретировать данные, формулировать выводы. Методы и результаты анализа, описанные в диссертации, логически соответствуют поставленным задачам.

Исследованиями Абсатовой Б.А. выявлено, на посевах изреженной старовозрастной люцерны встречались более 34 видов сорной растительности, в основном злаковые сорняки (дикий ячмень, куриное просо, свинорой и др), однолетние и многолетние двудольные сорняки (полевая капуста, горчак розовый, вьюнок полевой, дикий горох, прицепник и др). После агротехнологического ухода засоренность посевов снизилась на 77-94%.

По результатам трехлетних исследований установлено, что наибольшая урожайность кондиционных семян старовозрастной люцерны сорта «Красноводопадская скороспелая» - 2,21 ц/га и сухого сена - 41,4 ц/га формировалась при ранне весеннем внесении минеральных удобрений $P_{40}N_{12}$ кг/га с последующей обработкой посевов долотообразными лапами чизель культиватора на глубину 12-14 см с одновременным боронованием тяжелыми зубчатыми боронами и обработкой посевов инсектицидом против вредителей. При применении «зеленой технологии» на изреженных посевах старовозрастной люцерны наибольшая урожайность зеленой массы и сухого сена получена на варианте ранневесенней обработки долотообразными лапами чизель культиватора на глубину 12-14 см с одновременным

боронованием и подсевом суданской травы, а также с применением стимуляторов роста, микроудобрений в период массового отрастания люцерны и в фазе их стеблевания. Урожайность возросла в 1,6 и в 2,1 раз увеличились показатели сбора кормовых и кормопротеиновых единиц по сравнению с необработанным вариантом опыта.

Диссертацией охвачен весь объем запланированной работы и подробно описана экономическая эффективность изучаемой агротехнологии ухода за посевами старовозрастной люцерны. В целом за период обучения в докторантуре она освоила методику закладки полевых опытов и самостоятельно может проводить учеты, анализы и делать соответствующие выводы по результатам собранных научных данных.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На основании различных методов исследования, примененных докторантом Абсатовой Ботагоз Алиакбаровны, проведенных экспериментов, обобщений и сделанных выводов считаю, что представленная диссертация соответствует требованиям специализированном докторским диссертациям и рекомендую ее к официальной защите на Диссертационном совете.

Дата: 28.05.2025

Зарубежный консультант:

Проф. Янчева Светла, PhD

ОРЫС ТІЛІНЕН ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ АУДАРМА

ПІКІР

шетелдік кеңесші - профессор Янчев Светла Димитров, PhD,

№ 106-Д/2017 бұйрығына сәйкес, ҚазНАУ, Алматы

АБСАТОВА БОТАГОЗ АЛИАКБАРОВНАНЫҢ

«6D080100-Агрономия» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ізденісіне «Оңтүстік Қазақстанның тәлімі жерлерінде өсірілген ескі жоңышқалықтың өнімділігін «жасыл технологияны» қолдану арқылы арттыру» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

Диссертациялық жұмыс компьютерлік жинақтың 150 бетінде жазылған, 4 тараудан, кіріспеден, әдебиеттерге шолудан, аймақтың климаттық ерекшеліктерінен, негізгі бөлімнен, қорытындылардан, пайдаланылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады.

Таңдалған зерттеу әдістемесі диссертацияның мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келеді. Ұсынылған талдаулар автордың әр түрлі әдістемелік тәсілдерді салыстыру, деректерді жалпылау және түсіндіру, қорытынды жасау қабілетін растайды. Диссертацияда сипатталған талдау әдістері мен нәтижелері қойылған міндеттерге қисынды түрде сәйкес келеді.

Б.А. Абсатованың зерттеулеріне сәйкес, сирек ұшырасатын ескі жоңышқа дақылдарында арамшөптердің 34-тен астам түрі, негізінен дәнді арамшөптер (жабайы арпа, тауыққа арналған тары, қарашағыр және т.б.), біржылдық және көпжылдық қосжарнақты арамшөптер (дала қырыққабаты, қызғылт уекіре, дала шырмауығы, жабайы бұршақ, ошаған және т. б.) табылғанын анықтады. Агротехнологиялық күтімнен кейін дақылдардың ластануы 77-94% - ға төмендеді.

Үш жылдық зерттеулердің нәтижелері бойынша «Ерте пісетін қызыл суат» ескі жоңышқа сұрпының кондициялық тұқымдарының ең жоғары өнімділігі анықталды - 2,21 ц/га және құрғақ шөп-41,4 ц/га минералды тыңайтқыштарды ерте көктемде қолдану кезінде пайда болды $P_{40}N_{12}$ кг/га, бұдан әрі дақылдарды 12-14 см тереңдікке дейін чизель культиватордың бойлық тәрізді табандарымен өңдейді, сонымен бірге ауыр тісті тырмамен тырмалап, дақылдарды зиянкестерге қарсы инсектицидпен өңдейді. Ескі жоңышқаның сирек дақылдарында «жасыл технологияны» қолданған кезде жасыл масса мен құрғақ шөптің ең үлкен өнімділігі бір мезгілде 12-14 см тереңдікке дейін чизель культиватордың бойлық тәрізді табандарымен ерте көктемде өңдеу, судан шөптерін тырмалау және өсіру, сондай-ақ жоңышқаның жаппай өсу кезеңінде және олардың сабақтану кезеңінде өсу стимуляторларын,

микротаңайтқыштарды қолдану арқылы алынады. Өнімділік 1,6 есе және 2,1 есеге өсті, тәжірибенің өңделмеген нұсқасымен салыстырғанда, жемшөп пен жемшөп протеинінің бірліктерін жинау көрсеткіштерін ұлғайды.

Диссертация жоспарланған жұмыстың барлық көлемін қамтиды және ескі жоңышқа дақылдарына күтім жасаудың зерттелетін агротехнологиясының экономикалық тиімділігін егжей-тегжейлі сипаттайды. Жалпы, докторантурада оқу кезеңінде ол далалық тәжірибелерді белгілеу әдістемесін игерді және өз бетінше есептер, талдаулар жүргізе алады және жиналған ғылыми деректердің нәтижелері бойынша тиісті қорытындылар жасай алады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Докторант Абсатова Ботагоз Алиякбаровна қолданған әр түрлі зерттеу әдістері, жүргізілген эксперименттер, жалпылау және тұжырымдар негізінде ұсынылған диссертация мамандандырылған докторлық диссертациялардың талаптарына сәйкес келеді деп есептеймін және оны диссертациялық кеңесте ресми қорғауға ұсынамын.

Күні: 28.05.2025

Шетелдік кеңесші: /қолтаңбасы/

Профессор Янчев Светла, PhD

(мөр бедерлемесі басылған)